

Gadymy Günbatar türklere garşy Wizantiýany nämüçin goldamady?

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Gadymy Günbatar türklere garşy Wizantiýany nämüçin goldamady?

GADYMY GÜNBATAR TÜRKLERE GARŞY WIZANTIÝANY NÄMÜÇİN GOLDAMADY?

Birinji haçly ýörişi

Günbatar bilen wizantiýalylaryň arasynda belli bir derejedäki tebigy duşmançylyk hemiše bolup gelipdir. Olar hristianlygyň dürli mezheplerine uýýardylar we şonuň üçinem biri-birlerini dinden çykan kapyr ýa-da muslimnlara garanda az-owlak gowy hasaplaýardylar.

Günbatar kiçi ölçegli söwda dolanşygyna eýedi we geografiki ýerleşisi taýdan günbatarly söwdagärleri talap edilýän tölegleri tölemäge mejbür edýän (ýa-da Bosfor bogazyndan gizlinlik bilen girmäge synanyşýan) wizantiýalylar bilen aç-açan bäsleşýärdi. Şeýle-de bolsa, 1095-nji ýylyň mart aýynda

gatnaşyklar mazaly gyzyşdy we wizantiýalary Günbatardan kömek sorajak derejede bialaç galdylar.

Muny hakynatutma esgerleriň seljuklylara garşı kömek soramagy üçin kiçijik haýyş hökmünde görmek ýalňyş bolmaz.

Papa Urban II

Emma Rim papasy Urban II-niň kellesinde has başgarak etsem-petsem bardy:

Ol Klermon gurultaýyny geçirdi we onda musulmanlara garşy wizantiýalylara kömek etmegiň hristian ahlak borjudygyny öňe sürdi.

Muny hepdäniň iş günlerinden başga wagt hristianlara garşy uruş uglan etmegi gadagan edýän perman bilen tassyklap, Katolik sebitdäki ruhanylar tarapyndan paýlanan we halka sesli okalyp berlen tolgundyryjy nutugyny eşitdirdi.

Aňyrsy-bärsi iku asyra çeken we ironiki ýagdaýda Wizantiýa imperiýasyna urlan zarbanyň başyny çeken haçly ýörişleriň başlanýandygy yylan edilipdi.

Haçly ýörişleriň (birinjisi) hakykatdanam Wizantiýa imperiýasyndan belli bir derejede ýük alandygyny we Wizantiýa imperiýasynyň ykbaly üçin «gutulgysyzlygy» gjikdirendini aýtmaly.

Çak urmaly bolsa, eger wenesiýalylar dördünji haçly ýörişini sypdyryp, Konstantinopoly talamagyna sebäp bolmadyk bolanlygynda, Wizantiýa imperiýasynyň päsgel berme mümkünçiliği bardy. Emma haçly ýörişleriň biri-de bolnadyk bolsa, Wizantiýa imperiýasynyň ahyrynda ýykyljagyna şek-şübhe bolup bilmezdi.

Wenesiýalylar dördünji haçly ýörişini «sypdymady» we goşun bermek üçjn kuwwatly flotiliýa düzenden soñ wada berlen tölegleri-de tölemändi. Olar Konstantinopolyň ýany bilen ýolugra köp sanly portlary talap, olja edindiler.

Munuň özi Rim papasy bilen Wenesiýanyň arasyndaky düýpli duşmançylygyň bardygynyň aç-açan subutnamasy hasaplanýardy.

Dördünji haçly ýörişiň Konstantinopolyň 1204-nji ýylда aglabasy wenesiýalylardan ybarat goşun bölümleri tarapyndan eýelenmegi bilen guitarandygyny ýatdan çykarmaly däl.

Bu ýagdaý latynlar bilen wizantiýalylaryň arasynda uzak wagta çeken urşa getirenem bolsa, ahyrynda Konstantinopoly 1261-nji ýylда yzyna gaýdyp aldy, emma imperiýa öňki ýerleriniň barsyny we baýlygyny gaýdyp alyp bilmedi.

Türk howpy bilen yüzbe-yüz bolup galan Wizantiýa Latyn

buthanasy bilen birleşip Rimiň ýardamyny almaga synanyşdy. Emma prawoslaw buthanalary 1439-njy ýylда Ferrafa-Florensiýa geňeşi wagtynda latyn dilinse «Laetentur coeli» bileleşigine gol çekenem bolsalar, bu bileleşik umuman ruhanylar we täsirli adamlar tarapyndan ret edildi.

Aslynda bileleşik Prawoslaw buthanasyny gowşaþatdy. Grek buthanasy-da oňa garşıy çykdy.

1441-nji ýylда Rus buthanasy Kiýew patriarchyny (has soňra kardinal we ondanam soň Konstantinopolyň Latyn oatriarhy bolan) tussag astyna alyp, garaßsyzlygyny yylan etdi.

1451-nji ýylда ol täzelikçi wizantiýa patriarchy bilen bile Rime gaçyp gitmäge mejbur boldy.

«Wizantiýa bölünişiginiň» güzeran çeşmesi Rim papasy Nikolas V-iň Wizantiýa ýardam etmezliginiň resmi bahanasydyr.

Fatih Sultan Mämmet

Bilelesik 1452-nji ýylyň dekabr aýynda Konstantinopolda yylan

edilenden soñ Rim papasy pikirini üýtgetdi, emma täze haçly ýörişine çagyryş şowuna bolmady.

1444-nji ýylda Warnadaky ýeňlişi bilen biloňurgasy ýazdyrylan Latyn dünýäsiniň jany bokurdagyna geldi. 1453-nji ýylda Wengeriýa we Wenesiýa Fatih Soltan Mämmet bilen köp sanly ylalaşyga gol çekdi.

Fransuzlar bilen iňlisler biri-birlerine garşıy ursup ýördüler. Diňe Wenesiýa bilen Genuýa az sanly kömekçi güýç ugradyp bildi.

1453-nji ýyldan öñki Osmanly imperiýasynyň kartasy Kartadanam görüşüniz ýaly Konstantinopolyň daş-töweregindäki yüzlerçe kilometr meýdany doly türk topraklary bilen gurşalyp alynan ýagdaýdady.

Olara ýardam edip biljek ýeke-täk ýewropa güýji ýasaýys liniýasynyň ince ýumagy bolan Konstantinopola barýan deňiz ýoluny şindizem gözegçiliginde saklayán Wenesiýa respublikasydy.

Wenesiýa kartada gyzyl nokat edip görkezilen legendar

Negroponte portunu gözegçiliginde saklady we baglanyşyk bilen Konstantionopola we aňyrsyndaky Trebizonda baglandy.

Bu gymmatly söwda ýoly dolulygyna türk güýji bilen gurşalandygyna garamazdan açık saklandy.

Wenesiýa elinden gelenini etdi, emma ahyrynda türk güýcleri agdyklyk etdi.

Ýewropaly Günbataryň orta asyrlaryň soňlarynda we häzirkizaman taryhynyň başlarynda Konstantinopoldaky musulman-hristian häkimiýet göreşinden näme sebäpli daşda durandygyna degişli birnäçe sebäp bar.

Bu problemanyň ýeke-täk düýpli jogaby ýok, düşündirişi-de bulaşyk we şu günki güne çenli uly çekişmelere sebäp bolup gelýär.

Wizantiýa patriarchynyň global güýjuniň we wizantiýa imperatorynyň güýjuniň ýok edilmegi Papalygyň Konstantinopolyň günbataryndaky teologiki we regional güýji berkitmeginne getirdi, emma Konstantinopolyň (ýakynnda we daşynda) demirgazygynda däl...

Bu ýerler has uly Osmanly türk-musulman imperiýasynyň düzümine girdi.

Umut ATASEWEN,
gadymydünýä taryhcysy / @atasevenoffica

Duşenbe, 01.01.2024 ý. Taryhy makalalar